

LA TORNADA

Al viatge de tornada jo anava amb les meves companyes, les supervivents d'entre les meves companyes. Seien prop meu a l'avió i a mesura que el temps s'accelerava es tornaven transparents, cada cop més transparents, perdien forma i color. Tots els lligams, tots els llaços que ens mantenien unides les unes amb les altres, s'anaven afluixant. Només quedaven les seves veus, i també s'allunyaven a mesura que s'apropava París. Jo les veia transformar-se davant dels meus ulls, tornar-se transparents, borroses, convertir-se en espectres. Encara les sentia, però començava a no entendre el que deien. Quan vam arribar ja no les reconeixia. Lliscaven entre la multitud que ens esperava, desapareixien, reapareixien un instant, tan impalpables, tan irreal, tan fugaces que em feien dubtar de

la meua pròpia existència. Van jugar a fet i amagar tota l'estona que vam estar arrossegant-nos d'una taula a l'altra, es perdien, es retrobaven, em retrobaven, deien paraules que no entenia, s'esvaïen de nou i aquesta vegada es fonien en la multitud que ens esperava, engolides per la gentada. Havien perdut fins a tal punt la seva realitat al llarg del viatge durant el qual les havia vist metamorfosar-se minut rere minut, esborrar-se lentament, imperceptiblement, inexorablement, convertir-se en espectres, que havia trigat a adonar-me de la seva desaparició. Segurament perquè jo era tan transparent, tan irreal, tan fluida com elles. Surava enmig de la multitud que lliscava al meu voltant. I, de sobte, em vaig sentir sola, sola al fons d'un forat on faltava l'oxigen, on no podia respirar, on m'ofegava. ¿On eren? Vaig constatar la seva desaparició quan ja era massa tard per cridar-les, massa tard per córrer a buscar-les —¿i com podia córrer enmig de la multitud mòbil? A més, em faltava la veu i tenia les cames paralitzades. ¿On eren? ¿On sou, Lulu, Cécile, Viva?

Viva, ¿per què cridar-la ara? Viva, ¿on ets? No, tu no eres amb nosaltres a l'avió. Si confonc les mortes amb les vives, ¿entre quines em trobo, jo? Havia d'admetre —i era una conclusió llarga de formular, i fins que no vaig arribar-hi estava sumida en una angoixa que em deixava vagarejant, lliscant

i surant—, havia d'admetre, doncs, que les havia perdut i que a partir d'ara estaria sola. ¿On buscar ajut? Res ni ningú vindria a ajudar-me. Era inútil cridar, era inútil demanar auxili. En aquella multitud que m'envoltava, tots estaven disposats a ajudar-me, eren allà justament per ajudar-me, però es proposaven fer-ho amb els seus mitjans, i jo sabia que eren inútils. Les úniques persones que podien ajudar-me estaven fora del meu abast. Ningú les podia substituir. Amb dificultat, fent un gran esforç de memòria —però ¿per què dir “esforç de memòria” si ja no tenia memòria?—, fent un esforç que no sé com anomenar, vaig intentar recordar els gestos que cal fer per recuperar la forma d'un ésser viu en la vida. Caminar, parlar, respondre les preguntes, dir on vols anar, anar-hi. Ho havia oblidat. ¿Ho havia sabut mai? No tenia clar ni com posar-m'hi ni per on començar. Era una empresa superior a les meves forces. No tenia més remei que renunciar-hi. Renunciar-hi o deixar-ho per més endavant. Primer havia de reflexionar. Surava entre la gentada que m'arrossegava sense adonar-se'n perquè jo no pesava gens, el cap se'm buidava. ¿Reflexionar? ¿Com pots reflexionar quan no et queden paraules, quan has oblidat totes les paraules? Estava massa absent per sentir-me desesperada. Era allà... ¿Com? No ho sé. Però ¿hi era? ¿Era jo? Era jo... Era allà i

seria una falsedat dir que no sabia què fer, jo no pensava ni em preguntava si hi havia res a fer. Saber, preguntar-se, pensar, són tot de paraules que utilitzo ara.

¿Quanta estona em vaig quedar asseguda en aquell banc on qualsevol hauria dit que meditava o descansava? ¿Quanta estona em vaig quedar sense meditar, sense reflexionar, intentant recordar com es fa per recordar? ¿Recordar què? Ja no sabia què havia de recordar. Que tenia fred com quan tens febre, que estava exhausta, això és fàcil de dir avui a tall d'explicació. No sentia res, no em sentia existir, no existia. ¿Quanta estona em vaig quedar així, amb l'existència en suspens? (Ja veieu que després vaig recuperar les paraules.) Molt, molt de temps. He conservat d'aquell temps imatges borroses en què ni una taca clara permet distingir el somni de la vetlla. Molt de temps.

Amb gran esforç, em sembla recordar que estava estirada, que venia gent a veure'm. Em feien petons, em parlaven, m'explicaven coses, em feien preguntes. Les preguntes es van acabar ràpid: no en responia cap. Sentia les seves veus molt llunyanes. Quan entraven a l'habitació se m'entelaven els ulls. La seva espessor interceptava la llum. A través d'aquest tel, els veia somriure amb un somriure encorçat i no comprenia res del seu somriure, res de

la seva actitud, res de la seva amabilitat —vaja, més tard vaig suposar que era amabilitat. És gairebé impossible explicar després amb paraules el que va passar a l'època en què no hi havia paraules. ¿Per què vénen a veure'm? ¿Per què parlen? ¿Què volen saber? ¿Per què volen que sàpiga, jo, certes coses que es proposen dir-me, que han vingut expressament a dir-me? Tot em resultava incompreensible. I tant m'era que fos així. No sentia cap curiositat, no tenia cap ganes de saber res. Em portaven flors i llibres. ¿Tenen por que m'avorreixi? Avorrir-me... Totes les seves idees eren d'un altre món. Tenen por que m'avorreixi i em porten llibres... Em deixaven els llibres a la tauleta de nit i els llibres es quedaven allà, sense que em passés pel cap la idea d'agafar-los. Durant molt, molt de temps els llibres es van quedar allà, al meu abast, fora del meu abast. Durant molt de temps. Finalment em van dir que la meva absència del món havia durat massa. El meu cos no pesava gens, el meu cap tampoc. Dies i dies sense pensar, sense existir, tot i saber-ho, que jo existia —avui, però, ja no recordo com ho sabia—, tot i tenir-ne alguna lleu sensació amb prou feines definible. No aconseguia acostumar-me de nou a mi. ¿Com podia acostumar-me a un jo que s'havia deslligat tan bé de mi que no estava segura que hagués existit mai? ¿La meua vida d'abans? ¿Havia tin-

gut una vida abans? ¿La meva vida de després? ¿Estava viva perquè hi hagués un després, per saber què és el després? Surava en un present sense realitat.

Els amics continuaven visitant-me, em portaven nous llibres que s'apilaven damunt dels altres. De vegades, incorporant-me sobre els coixins, contemplava aquells llibres sense establir cap relació entre els llibres i la lectura. Objectes sense ús. ¿Què fer-ne, d'aquests objectes? I després els oblidava i tornava a la meva absència.

Lentament, sense adonar-me'n, la realitat va recuperar la seva forma al meu voltant. Sense adonar-me'n, perquè no vaig fer cap esforç per tornar a la superfície de la realitat. No tenia forces ni per fer el més mínim esforç. Per ella mateixa, pel seu propi pes, la realitat va recuperar els seus contorns, els seus colors, els seus significats, però tan lentament... Jo descobria, amb llargs intervals, un nou tret, un nou sentit. De mica en mica recuperava la vista, l'oïda. De mica en mica reconeixia els colors, els sons, les olors. Els sabors, molt més endavant. Un dia vaig veure —sí, veure— els llibres a la tauleta de nit, en una cadira prop del llit. Tots estaven a l'abast de la meva mà. La meva mà no s'hi atansava. Durant molt de temps els havia mirat sense que se m'acudís tocar-los, agafar-los. Quan finalment vaig gosar agafar-ne un, obrir-lo, mirar-lo,

era tan pobre, estava tan fora de lloc, que el vaig tornar a deixar a la pila. Fora. Sí, tot estava fora de lloc. ¿De què parlava aquell llibre? No ho sé. Només sé que estava fora de lloc. Fora de les coses, de la vida, de l'essencial, fora de la veritat.

¿Hi ha res que no estigui fora de lloc? M'ho preguntava i em desesperava no poder respondre. Dic desesperava a falta d'una paraula que pugui donar la idea del que vull dir. No estava desesperada, estava absent.

Vaig deixar passar molt de temps abans d'intentar una altra aproximació a un llibre. Va resultar igual de desconcertant que la primera i em vaig desesperar més o, millor dit, em vaig enfonsar encara més en la meva absència.

¿Hi ha res que no estigui fora de lloc? ¿Ja no hi puc trobar res més en els llibres? ¿Són tots una repetició fútil, una descripció bonica i imaginativa, una successió de paraules sense pes?

El meu abatiment davant dels llibres va durar molt de temps. Anys. No podia llegir perquè era com si sabés per endavant què hi havia escrit, com si ho sabés d'una altra manera, amb un coneixement més cert i més profund, evident, irrefutable.

Així com abaixava els ulls per no veure els rostres perquè els rostres es despullaven davant dels meus ulls, perquè ho veia tot de la gent a través

dels seus rostres només de mirar-los, i això em molestava fins al punt de sentir-me obligada a abaixar els ulls, de la mateixa manera m'apartava dels llibres perquè hi veia a través de les paraules. Veia la banalitat, la convenció, el buit. Veia l'ofici. ¿I què en sap aquest del que em vol dir? ¿I per què no ho diu?

Tot era fals, rostres i llibres, tot em mostrava la seva falsedat i em desesperava haver perdut tota capacitat d'il·lusió i de somni, tota permeabilitat a la imaginació, a l'explicació. Això és el que va morir de mi a Auschwitz. Això és el que em converteix en un espectre. ¿Què et pot interessar quan perceps la falsedat, quan ja no queden claroscurs, quan no queda res per esbrinar, ni en les mirades ni en els llibres? ¿Com viure en un món sense misteri? ¿Com viure en un món on la mentida s'acoloreix amb un to engegador i se separa immediatament de la veritat, com en les mescleres que es descomponen i cada ingredient recupera el seu color i la seva densitat?

Durant anys m'ho he preguntat sense trobar resposta. ¿Per què viure si res és cert? ¿Per què lamentar-se de no poder continuar sent una il·lusa, si és tan còmode? Em debatia en un dilema insoluble. Contemplava aquells llibres inútils. Tot em resultava inútil. Però ¿de què serveix saber quan ja no saps com viure?

¿Com va passar? No ho sé. Un dia vaig agafar un llibre i el vaig llegir. M'agradaria poder dir com va anar. No me'n recordo gens ni mica. Tampoc en recordo el títol. Quedaria bé si digués alguna obra mestra. No. Va ser un llibre qualsevol el que em va tornar tots els altres. Hauria d'intentar recordar-me'n. És tan difícil que, ara per ara, ho deixo córrer. ¿A qui se li acudeix posar fites a un recorregut subterrani per on es perd durant anys abans d'arribar a una mica de llum? Si sap que no hi tornarà mai més, a aquest soterrani, aleshores, ¿per què escarassar-s'hi?